

Dieren in tradities: de start van dialoog*

Maite van Gerwen [promovenda en projectleider Centre for Sustainable Animal Stewardship, Universiteit Utrecht; m.a.a.m.vangerwen@uu.nl]

Franck Meijboom [universitair hoofddocent ethiek en hoofd Centre for Sustainable Animal Stewardship, Universiteit Utrecht; f.l.b.meijboom@uu.nl]

'H'anenhel op Schiermonnikoog weer aanstaande', zo kopt een bericht op een website voor dierenbeschermers over het Pinksterfeest Kallemooi, dat sinds 1880 jaarlijks op Schiermonnikoog wordt gevierd. Het feest is een oude traditie waar de inwoners van Schiermonnikoog veel waarde aan hechten. Als onderdeel ervan wordt aan een 18 meter hoge mast een mand bevestigd waarin gedurende drie dagen een haan, symbool voor vruchtbaarheid, wordt gehouden. Het gebruik van de haan leidt al een aantal jaar tot hevige discussies tussen dierenbeschermers en eilandbewoners. De dierenbeschermers nemen de eilandenaars kwalijk dat zij zich, in hun ogen, schuldig maken aan dierenmishandeling en de eilandenaars vechten voor het voortbestaan van hun waardevolle traditie. Bovendien geven zij aan dat het welzijn van de haan niet is aangetast. Hij wordt voorafgaand gecontroleerd door een dierenarts, krijgt water en voer mee en wordt middels een webcam in de gaten gehouden. Na drie dagen gaat hij terug naar huis.

Verschillende visies op dieren

De discussie over het gebruik van de haan tijdens Kallemooi is niet uniek. Over bijna alle contexten waarin mensen dieren houden, worden in Nederland discussies gevoerd. Die discussies leiden niet zomaar tot antwoorden op de vraag hoe we met dieren moeten omgaan. Mensen hebben verschillende ideeën over de rechtvaardiging van het gebruiken van dieren en over wat een goede omgang met dieren is. De een vindt het geen probleem dat mensen dieren gebruiken, de ander is van mening dat dieren op geen enkele wijze door mensen gehouden mogen worden. Veel mensen zullen zich ergens daar tussenin bevinden.

Dieren hebben een morele status

In Nederland is het algemeen geaccepteerd dat dieren een morele status hebben. Dat betekent dat zij meetellen in onze afwegingen en besluiten. De manier waarop dieren meetellen en de verschillen die we daarin zien, hangen af van de morele waarde die mensen aan dieren toekennen. Ten eerste kunnen dieren meetellen als *voelende wezens*. Daarbij

is het uitgangspunt dat dieren gevoel hebben en kunnen lijden. Dieren mogen worden gehouden, mits het lijden van het dier wordt beperkt en het dierenwelzijn wordt bevorderd. Ten tweede kan aan dieren een *intrinsieke waarde* worden toegekend. Dat betekent dat ze meetellen omwille van hun eigen waarde, die losstaat van het nut dat ze voor mensen hebben. Dieren mogen niet zomaar worden gebruikt, tenzij het gebruik in lijn is met respect voor de eigen waarde van het dier of er zwaarwegende belangen zijn die inbreuk op de eigen waarde kunnen rechtvaardigen. Tot slot kunnen mensen aan dieren een *inherente waardigheid* toekennen. Die is vergelijkbaar met de morele waarde die mensen aan elkaar toekennen. Dieren mogen vanuit dit perspectief niet worden gebruikt. Een inbreuk op de inherente waardigheid kan enkel worden gerechtvaardigd in uitzonderlijke situaties, zoals bijvoorbeeld zelfverdediging.

Wanneer mensen van mening zijn dat dieren er moreel niet toe doen, kennen ze doorgaans enkel een *instrumentele waarde* aan het dier toe. Het dier wordt

▲ De mand met de haan wordt gehesen tijdens 'Kallemooi' op Schiermonnikoog. (Wybren Bakker)

▲ Vraag 4 van de dialoogtafel: Houdt een postduif van ver vliegen? (Aad Hoogendoorn)

* Dit artikel staat ook in het boekje 'Dier, Mens & Traditie – zwemmende honden, zingende twatwa's en pronkende paarden' dat bij de gelijknamige tentoonstelling verscheen. Het boekje is gratis beschikbaar voor bezoekers. De expositie duurt nog t/m 30 januari 2022.

▲ Met dierenwelzijn en de passie van de beoefenaren voor hun dieren als leidraad, worden bezoekers van de tentoonstelling aan de dialogootafel uitgenodigd een eigen mening te vormen. (Aad Hoogendoorn)

beschouwd als 'ding' en telt alleen mee omwille van het nut dat het heeft voor mensen. Dieren mogen worden gebruikt, zonder dat daar een rechtvaardiging voor nodig is.

Involed van context en belangen

Welke morele waarde iemand aan een dier toekent, is afhankelijk van vele factoren, waaronder opvoeding, cultuur, kennis en belangen. Voor een boer is het houden van dieren een inkomstenbron. Voor de bewoners van Schiermonnikoog is de haan onmisbaar bij het beoefenen van hun traditie. Voor dierenbeschermers zijn de belangen van de dieren leidend.

Ook de context speelt een rol. De meeste mensen zullen aan een varken dat ze als gezelschapsdier houden intrinsieke waarde toekennen, terwijl het varken dat wordt gehouden voor de productie van vlees meetelt als voelend wezen. Het varken mag gebruikt worden, mits onnodig lijden wordt voorkomen en er aandacht is voor dierenwelzijn.

Ideaal versus realiteit

De morele waarde kan bovendien worden gezien vanuit zowel de realiteit van vandaag, als visies op het toekomstige ideaal. Veel mensen kennen vanuit hun ideaal een hogere morele waarde toe aan dieren. Een ruiter ziet zijn paard bijvoorbeeld als kameraad of samenwerkingspartner en kent een intrinsieke waarde toe aan zijn paard. Wanneer het paard niet meer voldoende geschikt is voor de sport, wil de ruiter het paard

met pensioen laten gaan. Echter, het pensioen van het paard kost veel geld voor stalling en verzorging. Er zijn praktijksituaties waarin sportpaarden die niet voldoende presteren worden geslacht. De (economische) belangen van de mens prevaleren dan boven de belangen van het paard.

Van discussie naar dialoog

Maatschappelijke discussies over de omgang met dieren gaan er in Nederland vaak fel aan toe, vooral als een bepaalde praktijk weerstand oproept. Bovendien gaan discussies vaak over technische vragen. Het gaat bijvoorbeeld over hoeveel water en voedsel de haan mee moet krijgen in de mand en of zijn welzijn goed genoeg is. Dat zijn op zich belangrijke vragen, maar het antwoord daarop is afhankelijk van de onderliggende visies op de waarde die we aan dieren toekennen. Juist die worden niet besproken, terwijl ze een bron van veel meningsverschillen zijn. Tijdens Kallemooi zou het dus niet alleen moeten gaan over hoe je een haan goed verzorgt, maar over de verschillen in visie op de rechtvaardiging van het gebruik van de haan in deze traditie.

Dat vraagt om een ander soort gesprek en om aandacht voor onze visie op hoe we als mensen met dieren horen om te gaan. Idealen kunnen verschillen en gewenste oplossingen dus ook. Wanneer er een gezamenlijke en breed gedragen oplossing gevonden moet

worden, is het belangrijk om de idealen en denkbeelden van elkaar te horen en proberen te begrijpen. Dit kan door met elkaar in dialoog te gaan en elkaar te bevragen, naar elkaar te luisteren en respect te hebben voor verschillende opvattingen die er zijn. Dus geen discussie om elkaar te overtuigen, maar een open dialoog om samen te zoeken naar nieuwe mogelijkheden voor toekomstige interacties tussen mensen en dieren.

Welke waarde kent u toe aan dieren? Hoe kijkt u na het lezen van dit stuk bijvoorbeeld naar de discussie over de verschillende diertradities en hoe zou u het gesprek daarover voeren? Mag een haan gebruikt worden tijdens Kallemooi? Heeft een sportpaard recht op pensioen? Is het zelig om een postduif honderden kilometers te laten vliegen? ◀

Dialogootafel

Een goede plek om een dialoog te starten over de positie en waarde van dieren in onze samenleving, is 'aan tafel'. Met een aantal vragen rond de voorbeelden van diertradities in de expositie 'Dier, Mens & Traditie', en de bijbehorende antwoorden van een liefhebber en een criticus, wordt de gedachtenvorming hierover gestimuleerd. Dit kan een inspiratie zijn om samen in gesprek te komen, en te praten over de verschillende kanten van onze omgang met dieren. Kom naar de tentoonstelling en ga in gesprek!